

Milovan Vuković¹
Andrej Mitić²
Aleksandra Vuković³

ANALIZA SVOJSTAVA DRŽAVE KAO AKTERA MEĐUNARODNIH ODNOSA

Apstrakt

Polazeći od rastuće međuzavisnosti kao globalnog konteksta razvoja međunarodnih odnosa, kao i pluralizacije subjekata međunarodnih odnosa, u radu se razmatra održave kao ključni subjekt međunarodnih odnosa, Najpre se analiziraju četiri ključna obeležja aktera međunarodnih odnosa a zatim i podela subjekata međunarodnih odnosa. Glavni cilj rada je na objašnjenje ključnih obeležja države koja omogućavaju njeno razlikovanje od ostalih subjekata međunarodnih odnosa. Na osnovu predočene analize prosiće zaključak da države, uprkos rastućem talasu globalizacije, ostaju najznačajniji akteri međunarodnih odnosa. One su upućene jedne na druge zahvaljujući postojanju i radu brojnih međudržavnih organizacija.

Ključne reči: međunarodni odnosi, subjekti međunarodnih odnosa, osobine subjekata međunarodnih odnosa, suverenost, država, teritorija, stanovništvo, javna vlast.

---

¹ Univerzitet u Beogradu, Tehnički fakultet u Boru, V.J. 12, 19210 Bor; E-mail: mvukovic@tfbor.bg.ac.rs; ORCID.ID (<https://orcid.org/0000-0003-1715-1078>)

² Univerzitet „Union Nikola Tesla”, Beograd; Fakultet za pravo, bezbednosti i menadžment „Konstantin Veliki”, Zetska 2-4, 18000 Niš; E-mail: andrejmiticsrb@gmail.com; ORCID.ID (<https://orcid.org/0000-0003-3834-5613>)

³ Akademija tehničko-umetničkih studija, Beograd; Odsek: Visoka železnička škola strukovnih studija, Z. Čelara 14, 11000 Beograd; E-mail: dr.aleksandra.vukovic@gmail.com; ORCID.ID (<https://orcid.org/0000-0003-4864-2080>)

1. Uvodna razmatranja

Pod subjektima međunarodnih odnosa podrazumevaju se nosioci aktivnosti koji deluju voljno i svesno, pozitivno i negativno, utičući na događaje i procese koji menjaju sliku sveta. Subjekte međunarodnih odnosa ne bi trebalo poistovetiti sa subjektima međunarodnog prava. Kod ove vrste prava traga se za odgovorom na pitanje ko može biti nosilac međunarodnih prava i obaveza. S druge strane, kod subjekata međunarodnih odnosa od primarnog je značaja sposobnost izvornog i stvarnog delovanja u svetskim razmerama.

Izraz „subjekt” međunarodnih odnosa najčešće se koristi u domaćoj literaturi i, čini se, da je prikladniji od nekih drugih termina sa kojima se stručnjaci iz ove oblasti susreću. Među njima su, recimo, faktor, partner, akter (actor, na engleskom govornom području) i sl. (Ibler, 1971). Korišćenje termina „faktor” može dovesti do zabune budući da on u nauci o međunarodnim odnosima ima drugačije sadržajno određenje a može se odnositi na fenomene moći, geopolitičkog položaja, međunarodnog prava i sl. Trebalo bi takođe izbeći greške koje se odnose na izjednačavanje subjekta i strana u međunarodnim odnosima. Strane u bilateralnim odnosima mogu biti dva odvojena subjekta međunarodnih odnosa (na primer, dve države), ali stranu može činiti i više grupisanih subjekata, odnosno grupa subjekata naspram drugog subjekta međunarodnih odnosa (Jeličić, 2013: 134).

Tokom prvih 150 godina istorije međunarodnih odnosa (gledano iz evropske perspektive) – sve do 1648. godine kada je okončan Tridesetogodišnji verski rat – kao subjekti međunarodnih odnosa delovali su Katolička crkva, monarh i sakralna vlast. Zatim na pozornicu stupa država kao „osnovni subjekt”, da bi se u XX veku (posle Prvog svetskog rata) pojavili pokreti i međunarodne organizacije (Nešković, 2019: 72).

Identifikovanje nosilaca međunarodnog subjektiviteta ima višestruk značaj. Jeličić navodi da su u ovom traganju „sadržani istovremeno i odgovori na brojna pitanja u međunarodnim odnosima, poput onih koja se odnose na predmetno-problemske granice međunarodnih odnosa, društvene strukture koje imaju uticaja na međunarodne odnose, strukturu i uticaj različitih faktora, tehniku delovanja, ostvarivanja uticaja ili upravljanja sistemom međunarodnih odnosa, odnos spoljne i unutrašnje politike i dr. (Jeličić, 2013: 133).

O nosiocima međunarodnog subjektiviteta moguće je promišljati na dva načina: „objektivistički” i „subjektivistički” (Jeličić, 2013). Pod prvim se podrazumevaju pokušaji iznalaženja principa (načela) preko određenja što je moguće objektivnijih kriterijuma za razmatranje subjekata međunarodnih odnosa. Subjektivistički pristup se temelji na tome da je subjekte u

međunarodnim odnosima moguće uočiti neposredno, te da je dovoljno i samo njihovo navođenje. Pomenuti pristupi se razlikuju utoliko što se međunarodni subjektivitet pojedinih subjekata priznaje, odnosno osporava. Široki spektar uticajnih nosilaca aktivnosti na međunarodnoj sceni uključuje države, međudržavne organizacije, pokrete, crkvene organizacije, nacije, grupe ljudi, interesne grupe, te pojedince.

Teoretičari koji se bave izučavanjem subjekata međunarodnih odnosa nisu jedinstveni u pristupima razmatranja raznih aspekata ovog fenomena. Razlike se prvenstveno odnose na sam naziv koji se koristi za imenovanje nosilaca aktivnosti u međunarodnim odnosima, te njihovo pojmovno određenje. U ovom radu najpre se razmatraju osobine subjekata međunarodnih odnosa, zatim se, u kratkim crtama, obrazlaže klasifikacija subjekata međunarodnih odnosa na nacionalne, međunarodne i transnacionalne. Težište rada je na analizi relevantnih aspekata države sa stanovišta savremenih međunarodnih odnosa.

2. Osobine subjekata međunarodnih odnosa

Kako sugerišu u svojoj analizi Vojin Dimitrijević i Radoslav Stojanović, s obzirom na to da su subjekti međunarodnih odnosa sastoje od ljudi (dakle, od grupa ili zajednica), od njih se očekuju osobine kao što su organizovanost, nezavisnost, međunarodni karakter i politički značaj (1996).

Organizovanost. Kada je o prvoj osobini reč – organizovanosti – sasvim je razumljivo da grupa ljudi mora biti organizovana jer će je to učiniti sposobnom da donosi odluke sa posledicama po čitavu zajednicu, a koje njeni pripadnici, po pravilu, usvajaju i sprovode u delo. Neke države, uprkos tome što formalno imaju pozitivno zakonodavstvo nisu u stanju da ispune ovaj uslov. Organizovanost je ponekad jače izražena kod nekih religija (posebno „velikih” religija poput hrišćanstva i islama) ili političkih pokreta.

Nezavisnost. Pod nezavisnošću se podrazumeva to da subjekt međunarodnih odnosa mora biti nezavisan od drugih takvih subjekata; pre svega, od neke države. Prelaz između jakog uticaja drugog subjekta i poništavanja subjektiviteta veoma je tanan. Opravdano je u tom smislu zapitati se da li je uopšte moguće govoriti o nezavisnom procesu odlučivanja. Ukoliko pravog odlučivanja i nema, već se preporuke i naredbe za delovanje dobijaju neposredno od hegemonu, onda je na delu manje ili više uspešan pokušaj stvaranja privida od nezavisnosti subjekta međunarodnih odnosa.

Nezavisnost podrazumeva suverenost, a potpuna suverenost znači da država samostalno uređuje i vodi poslove na čitavoj svojoj teritoriji. Pojam suverenosti sadrži i određene protivrečnosti. Vidno su prisutna nastojanja u međunarodnoj zajednici za ograničavanjem suvereniteta, shvaćenog u tradicionalnom smislu kao neotuđivog prava države sa samostalno donosi odluke o svim pitanjima od značaja za svoje podanike. Poznati primer ograničenog suvereniteta je „Brežnjevljeva doktrina” kada je tokom perioda hladnog rata državama-članicama nekadašnjeg Varšavskog ugovora bilo uskraćeno pravo da suvereno odlučuju o najvažnijim političkim pitanjima. Odlučujuću ulogu u odlučivanju imao je Sovjetski Savez, lider ovog vojnog bloka. Po završetku hladnog rata otvara se i pitanje dobrovoljnog pristanka gubitka dela suvereniteta. Sve su izraženiji stavovi najmoćnijih zemalja sveta da države koje insistiraju na suverenosti zaslužuju poštovanje samo ukoliko poštuju osnovna prava svojih građana. U protivnom, kršenjem tih prava prestalo bi da važi pravo koje te države polažu na suverenost.

Suverenost je jedna od važnih normi na kojoj počiva savremeni međunarodni sistem. Prema mišljenju Stenlija Hofmana (Stanley Hoffman) značajne su i sledeće tri norme: samoopredeljenje, samouprava i ljudska prava. Premda Hofman ne govori o prioritetu među ovim normama, njih je moguće klasifikovati, kao što je prikazano u tabeli 1, preko jedinica analize (pojedinaac i zajednica) i stepena značaja (primarne i sekundarne). Sagledavajući pomenute norme teško je doći do etički zasnovanog procesa odlučivanja koji bi a priori (unapred) mogao razrešiti sukob između različitih normi; na primer, između suvereniteta i prava na samoopredeljenje.

Tabela 1. Klasifikacija globalnih normi (Amstuc, 2008: 283)

Prioritet normi:			
		primarne	sekundarne
Jedinica analize:	Pojedinaac	Ljudska prava	Samouprava
	Zajednica	Suverenitet	Samoopredeljenje

U savremenim međunarodnim odnosima pojam suverenosti, koji ne uključuje samo političke već i pravne i ekonomske aspekte, teško je

posmatrati kroz optiku apsolutnog suvereniteta. Koncept suverenosti, koji počiva na principu neintervencije, uzajamno je povezan sa procesima globalizacije, internacionalizacije i legalizacije koji opisuju svet na početku XXI veka. Opravdano je u tom kontekstu govoriti o „kvalitetu” suverenosti, kako to imenuje Mišćević, pri čemu identifikuje dva osnovna razloga za podiranje tradicionalne (apsolutne) suverenosti: „Prvi razlog zbog koga se to dešava nalazi se unutar granica država, i odnosi se na ispitivanje unutrašnje homogenosti, što je uslovljeno velikom značajem koji dobijaju zahtevi pojedinih regiona, pojačavanje interesa za manjine, prekograničnih odnosa. Drugi razlog leži u činjenici da teritorija, kao tradicionalni atribut državnosti ne može na isti način obezbeđivati postojanje države niti štiti njen identitet – granice su postale propulzivne, negde čak i ne postoje ...” (Mišćević, 2007: 342). Kritičko prisipitivanje osnovnih postavki suverenosti, inače, nije podstaknuto idealizmom već sagledavanjem savremenih tokova na principima političkog realizma.

Potpuna suverenost se dovodi u pitanje i kada se razmatraju odnosi između moćnih zemalja (velikih sila). Ovo se odnosi i na države koje raspolažu nuklearnim naoružanjem. Na primer, kako primećuje Jovanov, „u stanju mira, do sada se nije moglo čuti u političkom diskursu pretnja upotrebom nuklearne sile protiv određene države čija je politika u suprotnosti sa interesima vojno najmoćnijih zemalja. Naprotiv, čak i u takvim situacijama koriste se drugi mehanizmi, pravni, politički, ekonomski, kako bi se postigli željeni rezultati” (Jovanov, 2015: 159).

Međunarodni karakter. Treća odlika subjekta međunarodnih odnosa odnosi se na zahtev da to budu međunarodni subjekti, a ne oni koji učestvuju u političkim odnosima unutar političkih sistema koji nisu međunarodni. Termin „međunarodni” u ovom smislu znači „međudržavni”. U tradicionalnom realističkom viđenju međunarodne politike jedini značajni subjekti su države, a samo velike države su zaista važne. Ovo se uveliko promenilo tokom druge polovine XX veka. Najpre, broj država se vidno uvećao minulih decenija: dok je 1945. godine bilo oko 50 država u svetu; početkom XXI veka bilo ih je već četiri puta više. Učestali su osim toga i zahtevi pojedinih etničkih zajednica (na primer, Kurda, Katalonaca ili Škota) za formiranjem svojih nacionalnih država kao i onih etničkih grupa koje će te zahteve tek ispoljiti u bližoj ili daljoj budućnosti. Čini se da mnogo važnije pitanje od porasta broja država predstavlja uspon nedržavnih aktera. Subjektom međunarodnih odnosa smatra se samo entitet koji stupa u odnose koji prevazilaze i presecaju državne granice.

Politički značaj. Polazeći od toga da se pod međunarodnim odnosima prvenstveno misli na međunarodne političke odnose, realno je očekivanje i da subjekti tih odnosa imaju političku težinu, odnosno da moraju imati

političku relevantnost. To, drugim rečima, znači da se oni mogu smatrati nosiocima političkih interesa, te da su sposobni za političku akciju. Pored zahteva da se kod subjekta međunarodnih odnosa (i ljudi koji ga čine) mogu utvrditi specifični interesi, koji nisu u potpunosti podudarni sa interesima nekog drugog subjekta, mnogi traže da taj subjekt poseduje izvesnu moć, odnosno da ulazi u odnose moći.

3. Vrste subjekata međunarodnih odnosa

Subjekti međunarodnih odnosa uglavnom se svrstavaju u tri grupe. Uglavnom se razmatraju nacionalni (države i nacionalne organizacije), međunarodni i transnacionalni akteri međunarodnih odnosa i politike. U teoriji međunarodnih odnosa, kao i u okviru međunarodne politike, izdvajaju se dva nacionalna subjekta: država i nacionalne organizacije. U međunarodnom pravu, diplomatiji, novinarstvu i akademskim istraživanjima uglavnom se polazi od široko prihvaćene pretpostavke da se međunarodni odnosi sastoje od relacija između koherentnih jedinaca, odnosno država. Bolje razumevanje savremenih političkih promena omogućava i analiza odnosa između nacionalnih vlada i mnogih drugih aktera iz svake zemlje. Globalna politika takođe uključuje nevladine organizacije, među kojim se svojim značajem izdvajaju multinacionalne kompanije.

Postoje dve glavne vrste nedržavnih subjekata: međuvladine organizacije (MVO), čiji su članovi države, i nevladine organizacije (NVO), čiji su članovi pojedinci i grupe. Na početku XX veka broj međuvladinih organizacija bio je skroman; na primer, 1909. godine delovalo je 37 MVO i 176 NVO. Međuvladine organizacije su institucije koje su stvorile i u kojima učestvuju vlade država, sa punomoćjem da donose kolektivne odluke u vezi sa posebnim globalnim problemima.

Nevladine organizacije su transnacionalne organizacije građana koje u odnosu na UN imaju konsultativan status; one uključuju profesionalna udruženja, fondacije, multinacionalne korporacije ili, jednostavno, međunarodno aktivne grupe u različitim državama udružene u radu na realizaciji zajedničkih interesa. Ovih organizacija je početkom poslednje dekade XX veka bilo preko 23.000. Njihov uticaj se na transnacionalnu politiku u potonjim decenijama uvećavao do nivoa da su NVO postale „ključni učesnici” procesa oblikovanja globalne politike (Brown, 1995: 268). Velik porast broja nevladinih organizacija međunarodnog značaja odgovara intenziviranju svakovrsnih veza (ekonomskih, političkih, socijalnih i kulturnih) među pojedincima, društvima i državama što

predstavlja „izazov” državocentričnom pristupu u sagledavanju međunarodne politike (Ataman, 2003: 42).

Međunarodni sistem prvih decenija XXI veka umnogome je drugačiji od prethodnih. Za razliku od sistema hladnog rata, međunarodni sistem u vreme globalizacije ima tri karakteristična obeležja. Prvo, struktura moći u međunarodnom sistemu globalizacije je mnogo složenija nego kod sistema hladnog rata, a ravnoteža hladnog rata koja se vrtela oko nacionalnih država (SAD – SSSR) sada ima i dve dodatne ravnoteže: između međunarodnog sistema globalizacije i nacionalnog tržišta, te između pojedinaca i nacionalne države. Delovanje mnoštva međunarodnih nevladinih organizacija uveliko menja prirodu savremenih međunarodnih odnosa i politike, naglašavajući pri tom značaj novih, netradicionalnih oblika moći (Miller, 1994).

4. Država kao akter međunarodnih odnosa i politike

Država je po mišljenju mnogih teoretičara najvažniji subjekt međunarodnih odnosa. Država se ne slučajno nalazi u središtu proučavanja međunarodnih odnosa i politike. Bez dobrog objašnjenja uloge države, teško je steći sliku o značaju ostalih subjekata međunarodnih odnosa.

Država se od ostalih subjekata međunarodnih odnosa razlikuje po svojim obeležjima koja se prepoznaju kao zajednička kod svih njenih istorijskih i savremenih oblika. Uglavnom se, u tom smislu, razmatraju karakteristike kao što su teritorija, stanovništvo, vlast (vlada), nacionalna privreda i nacionalna kultura (Stefanović, 2011: 87). Prva tri obeležja – teritorija, stanovništvo i vlast – smatraju se osnovnim elementima države (Nešković, 2019). Ovo su osnovna, zajednička obeležja svih država koja im omogućavaju da ulaze u međunarodne odnose. Ove okolnosti – „minimalni uslovi za postojanje države” – treba da su istovremeno prisutne (Dimitrijević i Stojanović, 1996). Pusta teritorija, poput Antarktika, ne predstavlja državu, kao što to nije ni stanovništvo ukoliko je o koloniji reč ili nekoj teritoriji koja je pod međunarodnim protektoratom. Najzad, država ne može biti ni sama vlada ukoliko se ona formira u izbeglištvu u vanrednim okolnostima (na primer, u toku rata).

Državna vlast može biti izvršna, sudska i zakonodavna. Podela vlasti je uslov za demokratiju, jer, u savremenim društvima stanovništvo ne učestvuje u vlasti neposredno već posredno – preko svojih izabranih predstavnika. Još je Monteskeje u XVIII veku uvideo važnost ograničavanja samovolje vlastodržaca upravo preko razdvajanja zakonodavne (skupština), izvršne (predsednik, vlada) i sudske vlasti. Minimalni uslovi za postojanje države, prema tome, odnose se na (1) teritoriju (određenu granicama do

kojih se prostire državna vlast); (2) stanovništvo (koje naseljava datu teritoriju, poštuje uspostavljenu vlast i prihvata njenu politiku); te (3) suverenu javna vlast (upravlja društvom koristeći se sredstvima koja su pravno propisana).

Najveće razlike među državama se ispoljavaju po pitanju veličine teritorije i stanovništva. Pošto su osnovni kvantitativni pokazatelji moći uglavnom poznati, izostaju veća iznenađenja u međunarodnim odnosima. Specifična kvalitativna obeležja tzv. malih i velikih nacija (država), s druge strane, mogu da dođu do izražaja u određenim okolnostima, te da, ponekad, potpuno iznenade ostale aktere međunarodnih odnosa. To se obično događa u vremenima opterećenim krizama, turbulentnim promenama ili ratovima. Rastuća međuzavisnost, koja karakteriše najnoviji talas globalizacije, još više naglašava negativna svojstva međunarodnih odnosa kao što su „nesrazmernost, nejednačenost, nejednakost i neravnopravnost” (Knežević, 2020: 39). Države koje čine međunarodni sistem ipak su upućene jedne na druge. Knežević u tom smislu iznosi lucidno zapažanje: „Brojčano veliki i mali narodi žive jedni pored drugih i jedni s drugima, a slično je i sa koegzistencijom teritorijalno velikih i malih i bogatih i siromašnih država. Neujednačene veličine utiču na odnose suseda koji mogu biti neiskreni i loši, srdačni i dobri. Veliki se mogu sa pažnjom, zaštitnički i prijateljski odnositi prema malim nacijama i državama. Ali veći, bogatiji i jači mogu biti bezobzirni i arogantni, ispunjeni stalnim potcenjivanjem i nipodaštavanjem, pritiscima i pretnjama” (Knežević, 2020: 42).

Težište analize u ovom radu je na tzv. minimalnim uslovima za postojanje države koji presudno utiču i na njenu ulogu u međunarodnim odnosima. U tom smislu se razmatraju, u kontekstu rastuće međuzavisnosti elemenata savremenog međunarodnog sistema, osnovna svojstva države – teritorija, stanovništvo i suverena javna vlast.

4.1. Državna teritorija

Državna teritorija je deo biosfere (kopno, vode i vazduh) koji naseljavaju i koriste ljudi na određenom prostoru koji se nalazi pod vlašću vlade te države. Teritorija se uglavnom posmatra preko tri merila: (1) veličine teritorije, (2) kvaliteta teritorije i (3) geografskog položaja.

Veličina teritorije. Već površan pogled na političku kartu sveta ukazuje na ogromne razlike među državama kada se porede prema veličini teritorije. U ovom smislu prednjače Ruska Federacija (sa površinom od 17.098.242 km²), Kanada (9.984.670 km²), SAD (9.826.675 km²), Kina (9.596.961 km²), Brazil (8.514.877 km²), Australija (7.682.300 km²), Indija

(3.287.263 km²) i Argentina (2.780.400 km²). Površina Evropske unije, koju od 31. januara 2020. godine čini 27 zemalja (posle istupanja Velike Britanije), iznosi 4.233.255,3 km². Osam najprostranijih država i Evropska unija zauzimaju više od polovine površine svetskog kopna (149,6 miliona km²).

S druge strane, postoje države sa isuviše malom površinom kao što su neke evropske zemlje: na primer, Andora (468 km²), Malta (316 km²), San Marino (61 km²), Monako (1,95 km²) i Vatikan (0,44 km²). Tzv. mikro države uglavnom se prostiru u Srednjoj Americi (Mali Antili) i Okeaniji. Izraziti primeri su ostrvske države Nauru (u Mikroneziji) i Tuvalu (u Polineziji) koje imaju površine od svega 21 i 26 km². Postojeća neujednačenost država u pogledu veličine (površine) teritorije nastala je kao posledica novije teritorijalne dinamike u savremenim međunarodnim odnosima i viševjekovnog, odnosno milenijumima dugog razvoja pojedinih kultura poput recimo razvoja kineske nacije i države. Svojevrsno preplitanje „dugih i kratkih” istorijskih procesa pruža odgovor na pitanje zašto je neka država kvantitativno i kvalitativno velika, a neka mala.

Savremeni međunarodni odnosu pokazuju da veličina teritorije, uprkos sveopštem ubrzanju i relativnom slabljenju uticaja geografskih faktora, zadržava svoju važnost. Neke države sa malom teritorijom pod svojom vlašću imaju decenijama sporan status, te se ponekad ne smatraju subjektima međunarodnih odnosa. Uticaj veličine teritorije se ne ispoljava samo u globalnim razmerama već i na kontinentalnom i regionalnom nivou. Veličina, nezavisno od toga da li se neka država doživljava kao premala, mala, srednja, velika ili najveća, može biti „efikasan faktor odvratanja od sukoba, činilac smirivanja i ravnoteže međunacionalnih i međudržavnih odnosa, ali i jak podstrek za sukobe i uspostavljanje dominacije” (Knežević, 2020: 42).

Kvalitet teritorije. Osim veličine bitna su i kvalitativna obeležja državne teritorije koja se uglavnom izražavaju ekonomskom vrednošću zemljišta, vode i podmorja, to jest svih resursa nežive prirode (ekosistema). Kvalitet zemljišta je višeslojna kategorija jer obuhvata bogatstvo oraničnim površinama i energetskim resursima (nafta, prirodni gas, rude, geotermalne vode itd.). Ponekad zemlje sa relativno malom površinom, zahvaljujući izuzetnom bogatstvu nekog resursa (nafte, metala i sl.), dobijaju istaknutu ulogu u međunarodnim odnosima i politici.

Vажnost različitih aspekata kvaliteta državne teritorije menjala se tokom savremene istorije. Najpre se kvalitet teritorije posmatrao preko odnosa obradivog i neobradivog zemljišta, odnosno kvaliteta obradivog zemljišta u pogledu prinosa koje je moguće ostvariti. Kasnije su procenjivani elementi kvaliteta koji pogoduju razvoju stočarstva. Razvoj

industrije, vezan za praksu uvođenja kapitalističke privrede, ojačao je ulogu teritorije kao izvora sirovina. Tako je korišćenje energetske resursa – uglja posle Prve i nafte posle Druge industrijske revolucije – uveliko izmenio značaj nekih delova sveta. Neke pustinske zemlje, poput Saudijske Arabije, Libije i Kuvajta, načinile su pravi preokret zahvaljujući otkrivanju i eksploataciji nafte. Maleni Kuvajt (16.000 km²) je 2003. godine postao poprište najveće združene međunarodne vojne operacije (predvođene Sjedinjenim Američkim Državama) posle Drugog svetskog rata, kada je osujećen pokušaj Iraka da anektira ovu državu. Sve veći značaj dobija i podmorje kao potencijalni izvor novih ležišta energenata.

Kvalitet neke teritorije moguće je sagledati u stratezijskom smislu za slučaj izbijanja potencijalne krizne situacije ili oružanog sukoba. U takvim okolnostima najvažniji kvalitet teritorije postaju poljoprivredna i sirovinaska samodovoljnost. Najveći ratovi XX veka pokazali su da su se države sa obožbeđenom poljoprivrednom proizvodnjom i raznovrsnom sirovinskom bazom nesmetano snabdevale stratezijskim materijalom.

Geografski položaj. Svaka država ima osoben geografski položaj koji se sagledava u odnosu na druge geografske atribute – na primer, blizinu i pristup glavnim saobraćajnim i trgovinskim tokovima, bogatim ekonomskim regionima, turistički atraktivnim regionima itd. Geografski položaj države ima po nju različite posledice: on određuje njene susede, uticaje kojima će biti izložena, kao i njeno učešće u međunarodnoj trgovini i izloženost oružanim napadima (Dimitrijević i Stojanović, 1996). Tako na primer, države koje se prostiru duž glavnih, komunikacionih pravaca (kontinentalnog značaja), koji su uslovljeni konfiguracijom reljefa, biće u povoljnijem položaju. S druge strane, te države biće ugrožene velikim migracijama i ratnim pohodima. Položaj državne teritorije uslovljava i konfiguraciju njenog tla i klimu koja na njoj preovladava. Najzad, odlike reljefa (planinski venci, ravnice, reke, jezera i mora) imaju veliki značaj u strateškim analizama, te, sledstveno tome, i vojna doktrina svake zemlje uvažava fizičko-geografske faktore državne teritorije.

Oblik i položaj teritorije jedne države tokom istorije je podložan promenama. One su najizraženije kod najvećih i velikih zemalja poput Rusije, SAD, Nemačke, ali su prisutne i kod ostalih zemalja poput Poljske, Rumunije, Mađarske, Grčke, Srbije, Crne Gore itd. Geografski položaj Rusije je znatno ojačao s njenim izlaskom na obale najpre Baltika, u vreme Petra Velikog, a kasnije i Crnog mora u vreme vladavine carice Katarine Velike (1762-1796). S druge strane, neke prostrane zemlje nestajale su s političke mape sveta u dužem razdoblju; na primer, Poljska (1795-1918). Države nesumnjivo streme promeni kvaliteta teritorije na bolje. Kada je o geografskom položaju reč, ove promene se ispoljavaju kao težnja ka

teritorijalnom proširenju i želja za postizanjem boljeg položaja. Proširenje je moguće postići na različite načine: graničnim incidentima, lokalnim intervencijama, kopnenom i vazdušnom agresijom i teritorijalnom ekspanzijom (Knežević, 2020: 43).

Jedan od načina za postizanje boljeg geografskog položaja jeste ulaganje u kapitalne infrastrukturne projekte (na primer, autoputevi, gasovodi i sl.) koji nadilaze nacionalni značaj, te, u tom smislu, imaju širi (regionalni ili kontinentalni) značaj. Neke države na prostoru Evrope i Azije čine vidne napore u ovom pogledu; na primer, Azerbejdžan, Turska, Srbija, Nemačka, Rusija. Neke zemlje, poput Ukrajine, strahuju da će im opasti značaj, zbog izgradnje novih, alternativnih gasovoda kao što je recimo „Severni tok 2”.

4.2. Stanovništvo države

Stanovništvom države smatraju se ljudi koji na njenoj teritoriji trajno prebivaju, a ne samo oni koji se u datom trenutku zateku na njoj. Sa stanovišta međunarodnih odnosa od značaja su kvantitativna i kvalitativna obeležja stanovništva.

Broj stanovnika. Ovo kvantitativno merilo se tradicionalno uzima kao jedan od osnovnih pokazatelja moći države. Prisutne su, kao i u slučaju veličine teritorije, velike razlike među državama. Kina je prema podacima iz 2011. godine najnaseljenija država sa 1.336.718.015 stanovnika, a nju slede Indija (1.189.172.906), SAD (313.232.044) i Indonezija (245.613.043). Demografi predviđaju da bi, ukoliko se nastave postojeći trendovi, Indija mogla da postane najmnogoljudnija zemlja negde oko 2035. godine. Prostor Evropske unije inače naseljava 446.834.579 stanovnika (2020). S druge strane spektra nalaze se premale države kao što su, na primer, Nauru i Tuvalu (u Okeaniji) koje naseljava 9.300 i 10.500 žitelja, redosledno. U evropskim kneževinama San Marinu i Monaku živi 32.000, odnosno 30.539 stanovnika.

Stanovništvo se iz godine u godinu uvećava. Ukupan porast svetskog stanovništva je nejednako raspodeljen jer se 9/10 tog uvećanja, koji se na godišnjem nivou kreće u granicama od 90 do 100 miliona žitelja) ostvaruje u zemljama u razvoju koje obuhvataju najveći deo Latinske Amerike, Afrike i Azije. Ovo doprinosi daljem osiromašnju mnogih zemalja ovog dela sveta, što podstiče političku nestabilnost i migracije kako unutar država, kontinentata tako i međukontinentalna kretanja izbeglica pretežno zbog ekonomskih razloga.

Na osnovu broja stanovnika, kao i same površine državne teritorije, ne može se steći prava slika o uticaju neke države na savremene međunarodne

odnose. Brojno stanje nacije (države) bilo je mnogo značajnije za ekonomski i vojni potencijal zemalja u periodu razvoja industrijskog društva, dok, sa nastankom postindustrijskog društva u zemljama Zapada, počev od 60-ih godina prošlog veka, raste značaj drugih faktora, uključujući i kvalitativna obeležja stanovništva.

Kvalitativna obeležja. Vidne se razlike uočavaju među državama kada se one porede na osnovu kvalitativnih obeležja stanovništva. Pri tome se neka obeležja mogu lako pretvoriti u numeričke pokazatelje. Najčešće se koriste kao pokazatelji polna struktura stanovništva, starosna struktura, stepen urbanizacije, pismenost i stepen obrazovanja. Poznavanje ovih obeležja omogućava izvođenje nekih pretpostavki relevantnih za praksu međunarodnih odnosa. Na primer, ukoliko je veliko procentualno učešće mlađih ljudi u ukupnoj strukturi stanovništva, raste verovatnoća migratornih kretanja stanovnika prema razvijenim državama Zapada. Izbeglištvo ekonomskog karaktera obeležava mnoge zemlje Afrike i Azije, a prethodi mu siromaštvo, koje udruženo sa političkom nestabilnošću, predstavlja ozbiljnu pretnju kako regionalnoj tako i globalnoj bezbednosti.

Po okončanju hladnog rata jedno kvalitativno obeležje stanovništva posebno je dobilo na važnosti. Reč je o nacionalnom sastavu stanovništva. U tom smislu razlikuju se (1) nacionalno homogene države, (2) nacionalno nehomogene države, te (3) države čiji se nacionalni karakter teško određuje.

Prvu grupu zemalja, to jest nacionalne države u pravom smislu reči, čine države čije stanovništvo u potpunosti ili u ogromnoj većini (preko 90%) pripada jednoj naciji. Izraziti primeri su Danska, Poljska i Japan. Nacionalna država se obično određuje kao poseban tip države nastao tokom razvoja modernog društva, u kojem vlada ima suverenu moć nad definisanom teritorijom, pri čemu najveći broj podanika (građana) pripada istoj naciji. Uspostavljanje nacionalnih država vezuje se za razvoj nacionalnih pokreta naroda Evrope, započet krajem XVIII veka. Trebalo bi napomenuti da nacionalna homogenost stanovništva ne znači neminovno da je reč o nacionalnoj državi u pravom smislu. Ovaj slučaj se odnosi na arapske zemlje budući da su pripadnici arapske nacije organizovani u više država.

Tokom „dugog“ XIX veka (1789-1914) i „kratkog“ XX stoleća (1915-1989) mnoge nacije su okončale svoje nacionalne programe, stvorivši nacionalne države. Neophodno je ipak razlikovati prideve „nacionalni“ i „državni“. Postoji veliki broj nacionalno nehomogenih država (na primer, Indonezija, Liban, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija) čije se stanovništvo sastoji od više nacija ili njihovih delova. Stanovništvo Indonezije se sastoji od 491 raznolike etničke grupe čiji pripadnici govore na nekom od 726 različitih jezika. Ponekad se višenacionalni karakter

države potiskuje ili otvoreno poriče insistiranjem da se država konsituše na osnovama neke nadnacionalne ideologije, ne bi li se stvorila „prividna nacionalna država”, kao što to pokazuje iskustvo nekadašnje jugoslovenske države: „Jugoslavija je bila višenacionalna država koja je u nekim periodima pokušavala zvanično da se predstavi kao nacionalno neutralna, odnosno kao stvaralac nove, jugoslovenske nacije” (Dimitrijević i Stojanović, 1996: 94). Trebalo bi napomenuti da se višenacionalnim državama u praksi ne smatraju one na čijoj teritoriji žive pripadnici drugih nacija koje imaju svoju državu. Ti stanovnici su pripadnici nacionalnih manjina. Moguće je, naposljetku, govoriti i stanovnicima države koji nemaju svoju matičnu državu (na primer; Romi, Kurdi i druge etničke grupe). Države u odnosu prema nacionalnim manjinama pribegavaju različitim praksama: od uvažavanja kulturoloških posebnosti (na primer, u Nemačkoj), preko asimilacije (Francuska), do poricanja nacionalne posebnosti nekoj etničkoj grupi (na primer, Baskijcima i Kataloncima u vreme frankističke Španije ili Kurdima u Turskoj).

Treću grupu država, čiji je nacionalni karakter teško utvrditi, moguće je podeliti na dve podgrupe: (1) novije, novonastale države, čije stanovništvo još nije razvilo nacionalnu svest i (2) imigracione države, čije se stanovništvo uglavnom sastoji od doseljenika ili njihovih potomaka (na primer, Novi Zeland, SAD). Većina zemalja iz prve podgrupe nalazi se u Africi a deo problema je plod kolonijalne prošlosti budući da su grancie između novoformiranih država (u procesu dekolonijalizacije) proizvoljno povučene prema zamislima nekadašnjih kolonijalnih sila. Teško je otuda na evropskim iskustvima rađanja i razvoja nacionalnih pokreta govoriti o kenjskoj, nigerijskoj ili nekoj drugoj afričkoj naciji. U imigracionim državama, s druge strane, doseljenici su relativno brzo prevazišli različite partikularizme (nacionalne, verske i dr.), stapajući se u novo društvo prihvatanjem zajedničke kulture, a posebno ideja liberalne ekonomije i demokratije što je svojstveno, pre svega, SAD (tzv. liberalni nacionalizam). Države ove podgrupe su nalik nacionalno homogenim državama.

Ponekad se smatra da nacionalna država predstavlja prepreku za intenziviranje procesa globalizacije. Postavlja se pitanje da li ovaj oblik države u savremenim uslovima postaje prevaziđena kategorija. Ova nedoumica se javlja u svetlu rastuće međuzavisnosti i integracionih procesa nadnacionalnog karaktera. Po razmerama ovih procesa na starom kontinentu, može se tvrditi da se Evropa nalazi u središtu sukoba između globalizacije i nacionalne države, koja je, inače, „evropski izum”.

Ne bi trebalo olako prihvatiti sintagmu o „kraju nacionalne države”. Ispravan je suprotan stav: danas je svaka zemlja u svetu nacionalna država ili teži da to postane – nacionalna država je postala univerzalni politički

oblik. Danas u „svetu postoji mnogo više nacionalnih država nego pre dvadeset godina” (Gidens, 2003: 448). Ljudi i danas (naročito u većini evropskih zemalja) izražavaju lojalnost prevashodno svojoj naciji (nacionalnoj državi), dok su manje odani vrednostima koje nastoje da uspostave nadnacionalne organizacije poput, recimo, Evropske unije. Nije na pomolu nestajanje nacionalne države, već njena transformacija u pravcu stvaranja „jake i efikasne države sa ograničenim delokrugom neophodnih funkcija” (Orlović, 2019: 73). Ona ostaje nezamenljiva u obezbeđenju osnovnih dobara – unutrašnje sigurnosti, bezbednosti, osećaja pripadnosti i identiteta.

4.3. Organizacija državne vlasti (vlada)

Država kao subjekt međunarodnih odnosa ima centralnu ulogu u procesu donošenja odluka. Vlada, odnosno predsednik države, imaju ovlašćenja koja su i ustavno regulisana. Značenje izraza „vlada” u disciplini međunarodnih odnosa ne odgovara ipak značenju koje proističe iz ustavnog prava, što znači da se vladom smatra samo onaj organ koji je zakonom određen. Prikladnije je otuda vladom posmatrati ne samo uže izvršno ili političko-izvršno telo već sve organe „koji su ovlašćeni da donose, i stvarno donose, odluke u ime cele države, koje se kao takve primaju u inostranstvu i prihvataju od strane stanovništva” (Dimitrijević i Stojanović, 1996: 96).

Države se ispoljavaju u različitim oblicima postojanja. Ta različitost potiče u prvom redu od karaktera društveno-ekonomske strukture na kojoj se država izgrađuje. Države koje su se obrazovale na početku Novog veka (uglavnom teritorijalno-apsolutističke monarhije) razlikuju se od država potonjih vekova, to jest moderne i savremene istorije (građanske i socijalističke države). Sa stanovišta međunarodnih odnosa, međutim, nije moguće baviti se svim aspektima države, odnosno političkog sistema u jednoj državi.

Oblici države. Nije ipak nevažno kakva je priroda, karakter i organizacija u radu samog šefa države. Prema obliku vladavine države se dele na monarhije (u vidu carevine, kneževine, kraljevine ili vojvodstva) i republike. Za razliku od monarha, predsednik republike je politički i krivično odgovoran vladar. I u okviru republike vladar može da poseduje ovlašćenja koja su po obimu vrlo bliska onim kojima raspolaže monarh. Karakterističan primer za ovo je republikanski sistem SAD, u kome je predsednik, u suštini, „izborni monarh”.

Monarhije se prema ustavnom uređenju dele na apsolutne i ustavne. Kod prvih, monarh je apsolutni i jedini nosilac suvereniteta, dok je kod drugog tipa monarhije vlast monarha ograničena ustavom. Isto tako,

republike se dele na parlamentarne i predsedničke, u zavisnosti od toga da li je predsednik izabran u parlamentu ili na neposrednim, opštim izborima.

Prema tipu političkog režima (ili političkih odnosa) države se dele na autoritarne i demokratske. U autoritarnim državama je učešće građana u političkom životu svedeno na minimalnu meru. Autoritarni oblici vladavine su despotija, tiranija i diktatura. Despotija se izdvaja po apsolutnoj samovolji despota (faraona, cara ili sultana), koji jedini uživa slobodu u zajednici ili državi. Tiranija se takođe zasniva na samovolji, pri čemu vladari ovog kova streme postizanju ličnih ciljeva, bogaćenju i vođenju luksuznog života, dok prema građanima gaje potpuno nepoverenje. Pod diktaturom se podrazumeva oblik vladavine kada jedna ličnost ili mala grupa ljudi „uzurpira vlast i održava je bez ikakvog ograničenja ili kontrole” (Čupić, 2002: 151). Diktatura se ispoljava u različitim oblicima:

- (1) obična (prosta) diktatura (vladavina pojedinca ili nekolicine bez ikakvih ograničenja pomoću sredstava prinude kao što su vojska, policija ili sudovi);
- (2) cezaristička diktatura (vladavina pojedinca uz pomoć izmanipulisanih masa);
- (3) totalitarna diktatura (pojavljuje se u modernom industrijskom društvu; na primer, naci-fašizam i staljinizam); te
- (4) manipulativna diktatura (kombinacija obeležja prethodnih oblika).

Diktaturama je svojstvena autoritarna politička kultura koja se oslanja na tradicionalizam i autoritarizam. Autoritarne vlade postoje u mnogim zemljama i u XXI veku iako se neke od njih izjašnjavaju kao demokratske.

Za razliku od autoritarnih država u kojima vlast pripada manjini (oligarhija, vojna hunta, klika) ili pojedincu (autokratija), demokratija je oblik države u kojoj vlada većina naroda. Ovaj oblik vladavine je tokom razvoja društava menjao sadržaj – od vladavine proste većine (u kojoj svi učestvuju) do vladavine procedura, koja omogućava svima „jednake uslove i šanse, nezavisno od njihovih razlika (rasnih, religijskih, nacionalnih, slojevnih) i odnosa (većina–manjina)” (Čupić, 2002: 156). Vladanje većine može biti formalno ili stvarno, a sprovodi se preko oblika posredne (predstavničke ili reprezentativne) ili neposredne demokratije. Primeri oblika direktne demokratije su glasanje na predsedničkim izborima ili izjašnjavanje o nekom značajnom društvenom pitanju putem referenduma.

Prednosti demokratske vladavine ogledaju se u uspostavljanju odgovorne vladavine i u njenoj otvorenosti za sve interese (pojedinačne, posebne i opšte), probleme i razvoj. U zemljama liberalne demokratije glasači biraju između dve stranke ili više njih, odnosno svi punoletni

građani imaju pravo glasa. Ponegde je izlazak na izbore i zakonska obaveza. Demokratija je tako postala „opšti standard političke legitimnosti novog doba” (Held, 1996).

Demokratiju prate i izvesna ograničenja na koja su ukazivali mnogi mislioci počev od antičkog perioda (Platon), pa do savremenih teoretičara. Partijski pluralizam u savremenim društvima preti da političku borbu dovede do zaslepljenosti u cilju osvajanja vlasti. Dodatna opasnost je i to što mnoštvo političkih partija podriava racionalnost kod učesnika političkog života u donošenju važnih odluka. Pomenuti i drugi činioci (na primer, uticaji novih tehnologija komunikacije i procesi globalizacije) stvaraju tzv. paradoks demokratije, koji se ogleda u sledećem: dok se, s jedne strane, demokratija širi svetom, dotle se, s druge strane, javlja sve veće nezadovoljstvo (pa i razočaranost) demokratskim procesima u zemljama sa dugom demokratskom tradicijom (Gidens, 2003).

Prema obliku državnog uređenja države se dele na federacije, konfederacije i unitarne. Federacija predstavlja oblik savezne, složene države u kojoj postoje federalne jedinice sa ograničenom suverennošću i samostalnošću. Federacija ima karakter potpune državnosti, što nije slučaj sa konfederacijom. Kod ovog tipa državnog uređenja složene države, radi se o „savezu između više država”, koje zadržavaju svoju potpunu samostalnost i suverenitet. Unitarna država je potpuna suprotnost prethodnih tipova državnog uređenja jer izražava jednu apsolutnu celinu. U njoj nema političkih delova koji bi predstavljali ili federalne jedinice ili suverene države. Važno je napomenuti da su spoljni poslovi i kod unitarne i federativne države usredsređeni u jednom centru tako da između njih kao aktera međunarodnih odnosa nema velikih razlika. Konfederacije se, s druge strane, stvaraju međunarodnim ugovorima.

Prema organizaciji državne vlasti države se dele na centralističke i decentralističke države. Kod centralizovanih država, u skladu sa načelom jedinstva vlasti, niži organi nemaju visok stepen samostalnosti u odnosu na više ili savezne organe vlasti; oni su, naprosto, podređeni višim organima vlasti. Kod decentralizovanih država, na osnovu principa podele vlaste, niži organi (lokalni, federalni, pokrajinski) imaju utvrđenu nadležnost i delokrug ovlašćenja u okviru kojih su nezavisni i samostalni u donošenju odluka. Savezne, centralne vlasti odluke nižih instanci ne mogu da promene ili ponište.

Oblik političkih odnosa u državi sa stanovišta međunarodnih odnosa ima, čini se, najveći značaj. Teško je, međutim, polazeći samo od formalnih merila (analize ustavnih rešenja) doći do dihotomne podele na demokratske (slobodne) i nedemokratske ili autoritarne političke sisteme (neslobodne), te neku državu podvesti pod jednu ili drugu kategoriju. Politički sistem

prisustvom formalnih i neformalnih institucija ponekad otežava demokratsko izjašnjavanje, ali se one mogu staviti pod kontrolu ukoliko elita svojim delovanjem iskazuje demokratske vrednosti. U slučaju da su i elite i institucije demokratski opredeljene, sistem poprima demokratski oblik; u suprotnom, reč je o autoritarnom tipu političkih odnosa – i institucije i elite pribegavaju autoritarnoj vlasti. Nesklad koji se javlja između ova dva elementa – institucija i elita – predstavlja inherentno svojstvo tzv. hibridnih režima.

Stepen razvijenosti demokratskih procedura i institucija varira od zemlje do zemlje, uz veće ili manje prisustvo primesa autoritarnih političkih odnosa. Pomenuti hibridni model opisuje novije političke promene, vezane za drugu deceniju XXI veka, u smislu izraženijeg prisustva elemenata autoritarne vlasti u mnogim zemljama (Ruska Federacija, Turska, Mađarska, Poljska itd). Nekolike novije studije pokazuju da zemlje Zapadnog Balkana još nisu dostigle status „konsolidovane” demokratije, da u nekim državama ovog regiona dolazi do stagnacije (pa i opadanja) institucija demokratskog sistema, dok se u drugima uočava značajniji otklon kao autoritarnom delu spektra hibridnih režima. Odlike kompetitivnog autoritarizma, pod kojim se podrazumeva uglavnom dobro kontrolisan prostor za delovanje opozicionih stranaka i tzv. nezavisnih medija, ponegde je decenijama prisutana (na primer, u Crnoj Gori), dok je drugde autoritarnost jačala poslednjih godina; na primer, u Srbiji od 2012. godine (Biber, 2020).

Prisustvo autoritarne prakse u regionu Zapadnog Balkana prema novijim klasifikacijama (na primer, Freedom House) udaljava ove zemlje od stanja konsolidovane demokratije, a to odstupanje se izražava terminima kao što su ,de-demokratizacija, polukonsolidovana demokratija, defekna demokratija, opadanje demokratije i sl. Realno procenjivanje dostignutog, stvarnog demokratskog razvoja neke zemlje, očigledno, težak je zadatak. Analiza ovog tipa je podložna subjektivnim uticajima različite prirode: „Konkretizacija, tj. svrstavanje postojećih država u grupe prema ovakvim merilima ne može lako da se vrši prema objektivno proverljivim, statističkim podacima, te se sprovodi prema prosuđivanju istraživača, što dovodi do jakog uticaja njegove ličnosti, njegovih ideoloških i emocionalno uslovljenih stavova” (Dimitrijević i Stojanović, 1996: 98).

Zaključak

Država, uprkos rastućoj međuzavisnosti u međunarodnim odnosima, kao i pluralizaciji nacionalnih i transnacionalnih aktera koji učestvuju u međunarodnoj politici, ostaje primarni i nezamenljivi subjekt međunarodnih odnosa. Sagledavanje uloge države omogućava razumevanje i objašnjenje značaja nedržavnih aktera u savremenim međunarodnim odnosima. Od ostalih subjekata međunarodnih odnosa država se razlikuje po svojim obeležjima koja se prepoznaju kao zajednička kod svih njenih istorijskih i savremenih oblika. To su u prvom redu teritorija, stanovništvo i vlast, ali i obeležja koja se odnose na ekonomsku snagu i različite aspekte kulture.

Analiza različitih obeležja država, predočena u ovom radu, upućuje na opšti zaključak da su u uslovima rastuće međuzavisnosti među državama izraženije negativne strane međunarodnih odnosa. One se pre svega odnose na nesrazmernost, neujednačenost, nejednakost i neravnopravnost. Pošto su države koje čine savremeni međunarodni sistem upućene jedne na druge, odnosno na saradnju, one učestvuju u stvaranju i održavanju različitih institucionalnih aranžmana. Najdelotvornije su u tom smislu međuvladine organizacije globalnog i regionalnog značaja koje doprinose harmonizaciji međunarodnih odnosa u različitim oblastima.

Zahvalnost

Istraživanja predstavljena u ovom radu su urađena uz finansijsku podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, u okviru finansiranja naučno istraživačkog rada na Univerzitetu u Beogradu, Tehničkom fakultetu u Boru, prema ugovoru sa evidencionim brojem 451-03-9/2021-14/ 200131.

Literatura

- [1] Amstuc M. R. (2008), Međunarodna etika, Službeni glasnik, Beograd.
- [2] Ataman M. (2003), The impact of non-state actors on world politics: a challenge to nation-states, *Alternatives*, 2(1): 42-66.
- [3] Biber F. (2020), Uspon autoritarizma na Zapadnom Balkanu, XX vek, Beograd.
- [4] Brown S. (1995), *New Forces, Old Forces, and the Future of World Politics. Post-Cold War Edition*, Harper Collins College Publishers, New York
- [5] Čupić Č. (2002), Sociologija: struktura, vrednosti, vladavina, Beograd: Čigoja i Fakultet političkih nauka, Beograd.
- [6] Dimitrijević V., Stojanović, R. (1996), Međunarodni odnosi, Službeni list SRJ, Beograd.
- [7] Gidens A. (2003), Sociologija, Ekonomski fakultet, Beograd.
- [8] Held D. (1996). *Models of Democracy*, Polity, Cambridge.
- [9] Ibler V. (1971), Međunarodni odnosi, Naprijed, Zagreb.
- [10] Jeličić B., Dragutinović Lj. (2013), Naddržavne organizacije kao subjekti međunarodnih odnosa, *CIVITAS*, 5: 132-159.
- [11] Jovanov I. (2015), Povratak ka izvornom značenju pojma suvereniteta, *Nauka, bezbednost, policija*, 2: 149-161.
- [12] Knežević M. (2020), Velike i male nacije i države u međunarodnim odnosima: Osvrt na odnose i svojstva veličine u geopolitici, *Politika nacionalne bezbednosti*, 11(19): 39-61.
- [13] Miller L. H. (1994), *New Order: Values and Power in International Politics*. Westview Press, Boulder; CO.
- [14] Mišević T. (2007), Novi teorijski pravci u izučavanju međunarodnih organizacija, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, 341-363.
- [15] Nešković S. (2019), Nacionalni subjekti međunarodnih odnosa i ograničeni suverenitet, *Ekonomija – teorija i praksa*, 12(2): 71-89.
- [16] Orlović S. (2019). *Poliitčka sociologija*, Univerzitet u Beogradu; Fakultet poliitčkih nauka, Beograd.
- [17] Stefanović Z. (2011). *Međunarodno privredno pravo*, Univerzitet Union; Pravni fakultet, Beograd.

ANALYSIS OF THE CHARACTERISTICS OF THE STATE AS AN ACTOR OF INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract

Based on increasing interdependence as a global context of the international relations development, as well plurality of international relations, the main focus of this paper is on a state as a key actor of international politics. This paper, firstly, considers four key crucial features tied to actors of international relations, and, then, offers classification of these actors. The main focus of this paper is an explanation of crucial features which allow to make difference between the state from the other international actors. On the basis of conducted analysis follows conclusion that states, despite increasing wave of globalization, remain the most significant actors of international relations. States rely on each other due to existence and functioning of numerous international organizations.

Key words: international relations, international actors, properties of international actors, sovereignty, state, territory, population, public authority.